

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПОЗОВНІ ВИМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Цивільне процесуальне законодавство гарантує особі право на ефективний спосіб захисту, що кореспондується також із статтею 13 Європейської конвенції. Під альтернативним позовом можна розуміти такий тип вимоги, у якій об'єднано декілька предметів позову, а позивач просить суд задовольнити ту із заявлених ним альтернативних вимог, щодо якої буде встановлено обґрунтовані підстави для задоволення, або позивачем буде здійснено остаточний вибір одного з альтернативних предметів на більш пізніх стадіях судового розгляду після подання та дослідження доказів.

Прикладом ситуації, де альтернативний позов міг би бути застосований, є позов про відшкодування шкоди: ст. 22 ЦК України передбачає можливість відшкодування матеріальної шкоди на вимогу постраждалої особи відповідно до обставин справи не тільки грошима, а й в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, пошкодження пошкодженої речі тощо), якщо інше не встановлено законом. Ст. 1192 ЦК України також надає можливість суду з урахуванням обставин, якщо інше не встановлено законом, за вибором потерпілого зобов'язати особу, яка завдала шкоди майну, відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, пошкодити пошкоджену річ тощо) або відшкодувати завдані збитки у повному обсязі [1]. Тобто, формулою альтернативного позову є «або – або».

На відміну від альтернативних позовів, у факультативних позовах вимога будується за формулою «якщо не..., то...», тобто позивач заявляє пріоритетний предмет позову, а отже і спосіб захисту, але допускає застосування іншого способу захисту, якщо підстав для задоволення пріоритетної вимоги не знайдеться. Наприклад, позивач вимагає визнати договір недійсним у зв'язку з обманом щодо якості проданої речі, а якщо підстави для цього не будуть встановлені – розірвати договір. Або зобов'язати відповідача передати річ, якою він протиправно володіє, а якщо річ знищена, спожита, втратила свої якості – відшкодувати її вартість.

Федеральні правила цивільного судочинства США (правило 8) передбачають, що позивач, який заявляє вимогу про судовий захист, повинен включити до позовної заяви, серед іншого, «вимогу щодо заявленого судового захисту, яка може включати альтернативний або інший тип судового захисту» [2, с. 14]. Подібні положення відображені й у процесуальному законодавстві деяких із штатів, що дає підстави позивачу заявити стільки окремих вимог, скільки сторона вважає за потрібне, незалежно від їх узгодженості та від того, чи ґрунтуються вони на законних чи справедливих підставах.

В свою чергу, процесуальне законодавство та судова практика Німеччини не визнають альтернативних позовів, оскільки альтернативна множинність позовних вимог, при якій позивач один позов виводить із кількох процесуальних вимог (предметів спору), залишаючи суду вибір підстави позову для ухвалення рішення, порушує провила § 253 Цивільного процесуального кодексу Німеччини, який встановлює точне визначення підстав позову [3]. Федеральний суд зазначив, що відповідно до усталеної прецедентної практики предмет спору (процесуальний позов) визначається позовною заявою, у якій зазначаються правові наслідки, заявлені позивачем, і фактичні обставини (підстави позову), з яких позивач виводить бажаний правовий наслідок. Суд відзначив наявність у прецедентному праві та літературі різних підходів щодо того, чи може позивач висувати альтернативну вимогу і залишити право вибору за судом. Попередню практику розгляду альтернативних позовів Верховний Суд визнав невідповідною: належне подання позову вимагає індивідуалізації предмета спору, позивач

повинен зробити необхідне визначення предмета спору і не може передати його в розпорядження суду. Однак цим же рішенням суд фактично допустив можливість факультативного позову: «позивачеві також має бути надана можливість вказати порядок, у якому він обґрунтовує свій позов щодо різних питань, що є предметом спору».

Велика Палата Верховного Суду постановою від 22 лютого 2024 року в адміністративній справі № 990/150/23 сформулювала позицію, за якої визначення альтернативних вимог за формулою «або – або» є неналежним, оскільки враховуючи вимоги процесуального закону, формулювання прохальної частини позову із зазначенням альтернатив можливих способів захисту порушеного права є таким, що не відповідає положенням КАС України [4]. Однак касаційний суд зауважив, що суд не наділений повноваженнями визначати спосіб захисту порушеного права на стадії відкриття провадження, оскільки саме позивач наділений правом на звернення та обов'язком визначення способу захисту, а отже заявлення альтернативних вимог не є перешкодою для залишення позовної заяви без руху, оскільки позивач наділений правом відмовитися від однієї із позовних вимог.

Неможливість заявлення альтернативних позовів має наслідком і неможливість ухвалення альтернативних судових рішень, а зазначення в резолютивній частині кількох рівноцінних способів його виконання, на думку Андропова І. В., ставить під сумнів реальність виконання рішення, остаточно не усуває можливості суперечок між сторонами стосовно вибору того чи іншого способу виконання, а отже суперечить принципу правової визначеності [5, с. 155-166].

Перевагами альтернативних вимог можна вважати можливість розгляду судом одночасно декілька вимог, які можуть бути заявлені у даних правовідносинах, що, з одного боку, призводить до процесуальної економії, адже позивач заявляє всі з ефективних та прийнятних на його думку способів захисту, що в подальшому матиме наслідком неможливість звернення до суду із новим позовом з будь-якою із заявлених альтернативних вимог. Також альтернативні вимоги виключатимуть необхідність зміни порядку виконання судового рішення, адже до виходу суду до нарадчої кімнати позивач матиме можливість розпорядитися власною позовною вимогою: відмовитися від тих, що в результаті судового розгляду визначаються як неефективні чи до застосування яких позивач втратив інтерес. Заявлення декількох вимог підвищує шанси позивача на задоволення позову, адже хоча б одну із вимог суд зможе визнати ефективним способом захисту, поряд із цим, позивачу не потрібно звертатися із паралельними позовами з різними способами захисту, що може нести ризик зупинення провадження до вирішення іншої справи позивача (на чому, вірогідно, буде наполягати відповідач). Відповідач, захищаючись від альтернативного позову, може розраховувати, що в майбутньому подача позову з будь-якою із заявлених альтернативних вимог буде виключена.

Однак, недоліки альтернативних позовів переважають над їх перевагами: потенційна процесуальна економія, що виключає повторні звернення із новими позовами та зміну способу виконання судового рішення, нівелюється значним ускладненням судового розгляду, адже суду доведеться одночасно розглядати всі можливі варіанти вирішення спору в одній справі, які могли б стати підставою для винесення рішення на користь позивача, а відповідач вимушений захищатися одразу від декількох позовних вимог.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
2. Federal Rules Of Civil Procedure: December 1, 2016. Washington: Committee Print. U. S. Government Publishing Office, 2016. 136 p.
3. BGH, Beschluss vom 24.03.2011 – I ZR 108/09. URL: <https://openjur.de/u/165103.html>
4. Постанова від 22 лютого 2024 року по справі № 990/150/23 / Велика Палата Верховного Суду. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117241509>

5. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 435 с. URL: <http://hdl.handle.net/11300/10924>.

Ключові слова: цивільний процес, позов, альтернативний позов, факультативний позов.

Keywords: civil process, lawsuit, alternative lawsuit, optional lawsuit.

Дрогозюк Крістіна Борисівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ОНЛАЙН-БЛОГАХ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах невинного розвитку інформаційного суспільства будь-яка особа може стати блогером та розміщувати майже будь-який контент у своєму блозі, впливати на свою аудиторію тощо. Блогер може висвітлювати суспільно значущі новини, ділитись корисним досвідом, організовувати збори на військову амуніцію, розміщувати рекламу тощо, а може займатись розповсюдженням шкідливого контенту, колабораційною діяльністю, шахрайством тощо. Блогами користуються як пересічні громадяни, так і політики, журналісти, митці, юристи, письменники, так звані лідери думок (інфлюєнсери) тощо.

В Україні за останні десятиріччя блоги стали неодмінною частиною сучасного інформаційного простору. За результатами щорічного дослідження USAID-Internews щодо споживання медіа, у 2023 році переважна більшість людей в Україні споживала новини із соціальних мереж – 76% [1]. Через свою зручність, соціальні мережі стали основним джерелом для отримання новин під час повномасштабної війни (зокрема, Telegram). Разом з тим, відповідний месенджер несе свої ризики розповсюдження дезінформації.

Незалежно від того, якій тематиці присвячено блог, його цінність полягає в контенті (інформації), яким він наповнений. При цьому під інформацією в даному випадку слід розуміти будь-які дані, наведені в різній формі (текстовій, графічній, відео, -звукзапис тощо). Відповідно до Закону України «Про інформацію», інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Слід зауважити, що на законодавчому рівні встановлено певні обмеження щодо поширення інформації [2, с. 94–95].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про інформацію», кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. При цьому, реалізація відповідного права не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. У ст. 22 Закону України «Про інформацію» зазначено, що масова інформація – інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

Законом України «Про доступ до публічної інформації» закріплюється право блогера, як громадянина має право вільно вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати інформацію, разом з тим, як суб'єкт впливу на громадську думку блогер не несе обов'язок, пов'язаний з перевіркою достовірності інформації, що їм розміщується.

На думку окремих вчених, покласти такий обов'язок на блогера практично неможливо, оскільки будь-який блог – це результат діяльності не одного суб'єкта – блогера, а цілого колективу, адже блог складається не тільки з контенту автора блогу, а й коментарів його ауди-